

Силабус
навчальної дисципліни
Анатомія, фізіологія та
валеологія дітей раннього та
дошкільного віку
2025-2026 навчальний рік

Освітня програма «Дошкільна освіта та психолого-педагогічний супровід дітей дошкільного віку»

Спеціальність А1 Освітні науки

Галузь знань А Освіта

Рівень вищої освіти перший

Викладач (і)	Черневич Віта Віталіївна
Посилання на сайт	https://bdpu.org.ua/teachers/chernevych-vita-vitaliyivna/
E-mail викладача:	vita.biolog17@gmail.com

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів/ годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	звітність
3/90	14	16	60	Екзамен

Семестр: осінній

Мова навчання: українська

Ключові слова: гігієнічні норми, профілактичні заходи, здоров'я людини, збереження життя.

Метою навчальної дисципліни «Анатомія, фізіологія та валеологія дітей раннього та дошкільного віку» є вивчення закономірностей росту і розвитку дитячого організму, морфофункціональних особливостей органів та систем у ранньому та дошкільному віці, а також засад збереження, зміцнення та формування здоров'я дітей.

Предметом навчальної дисципліни є особливості будови та функцій організму дитини від народження до дошкільного віку, закономірності його росту й розвитку, вікові зміни органів і систем, а також основи збереження та зміцнення здоров'я, формування здорового способу життя і профілактики захворювань у цей період онтогенезу.

Компетентності та програмні результати навчання:

ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК-4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово

ЗК-11. Здатність діяти в умовах загроз життю та здоров'ю, застосовувати базові військові знання, навички самозахисту та домедичної допомоги для забезпечення особистої та колективної безпеки.

ФК-2. Здатність до розвитку в дітей раннього і дошкільного віку базових якостей особистості (довільність, самостійність, креативність, ініціативність, свобода поведінки, самосвідомість, самооцінка, самоповага).

ФК-4. Здатність до формування в дітей раннього і дошкільного віку первинних уявлень про предметне, природне, соціальне довкілля, властивості і відношення предметів;

ФК-8. Здатність до формування в дітей раннього і дошкільного віку навичок екологічно безпечної поведінки і діяльності в побуті, природі й довкіллі.

ФК-12. Здатність до фізичного розвитку дітей раннього і дошкільного віку, корекції і зміцнення їхнього здоров'я засобами фізичних вправ і рухової активності.

ФК-14. Здатність до формування в дітей раннього і дошкільного віку навичок здорового способу життя як основи культури здоров'я (валеологічної культури) особистості.

ФК-15. Здатність до забезпечення індивідуального і диференційованого розвитку дітей раннього і дошкільного віку з особливими освітніми потребами відповідно до їхніх можливостей та потреб.

ФК-18. Здатність знаходити, опрацьовувати потрібну освітню інформацію та застосовувати її в роботі з дітьми, батьками.

ФК-22. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

Зміст курсу:

Тема 1. Вступ до анатомії та фізіології дітей раннього та дошкільного віку

Предмет, завдання та значення анатомії і фізіології для розуміння особливостей розвитку дитячого організму. Закономірності росту і дозрівання дітей, основні етапи вікової періодизації, взаємозв'язок анатомо-фізіологічних процесів із вихованням і навчанням. Роль знань про будову та функції органів і систем у забезпеченні здоров'я дітей, організації освітнього процесу та профілактики відхилень у розвитку.

Тема 2. Загальні закономірності росту і розвитку організму людини

Поняття росту та розвитку організму. Стандарти фізичного розвитку. Критичні

періоди онтогенезу. Гармонійність та гетерохромність розвитку. Реактивність і резистентність організму. Вплив факторів зовнішнього середовища та спадковості на ріст та розвиток організму. Акселерація та ретардація.

Тема 3. Скелетно-м'язова система дітей

Ріст та розвиток кісток. Вікові особливості структури кісток. Вікові особливості скелета черепа, тулуба та кінцівок. Зміни макро- та мікроструктури скелетних м'язів з віком. Вікові особливості функцій скелетних м'язів. Вплив фізичних занять на фізичний розвиток дітей.

Тема 4. Особливості розвитку серцево-судинної системи

Ембріональний розвиток серця і судин. Кровообіг плода в різні періоди ембріогенезу. Серце в період новонародженості та дітей раннього віку. Особливості руху крові у новонароджених. Регуляція серцево-судинної системи у дітей. Вікові зміни серцево-судинної системи. Систолічний і хвилинний об'єм крові у віковому аспекті.

Тема 5. Вікові особливості дихальної системи

Ембріональний розвиток дихальної системи. Анатомо-фізіологічні особливості дихального апарату в різні вікові періоди. Зміни зовнішнього дихання в онтогенезі.

Патологічні типи дихання. Вікові особливості легеневого і тканинного газообміну, транспорту дихальних газів кров'ю. Регуляція дихання в онтогенезі. Вплив фізичних навантажень і тренувань на розвиток дихального апарату.

Тема 6. Вікові особливості травної системи

Розвиток органів травлення у дітей. Функціонування травної системи. Особливості обміну речовин у дітей. Роль негативних факторів зовнішнього середовища на формування аномалій розвитку органів травної системи.

Тема 7. Розвиток вищої нервової діяльності у дітей

Розвиток вищої нервової діяльності в онтогенезі. Вища нервова діяльність в період раннього дитинства. Вища нервова діяльність в період дошкільного віку. Сон у різні вікові періоди життя людини. Вплив шкідливих речовин на ВНД дітей.

Тема 8. Вікові особливості аналізаторів

Значення сенсорних систем в розвитку людини. Вікові особливості будови та функцій зорового аналізатора. Порушення рефракції. Особливості окорухових реакцій дітей. Вікові особливості слухового аналізатора. Причини зниження гостроти слуху в онтогенезі. Зміни структури і функцій вестибулярного, смакового, нюхового та рухового аналізаторів в онтогенезі.

Тема 9. Вікові особливості імунної системи

Становлення клітинної та гуморальної ланки імунітету в онтогенезі. Особливості будови і функцій центральних (тимус, кістковий мозок) та периферичних (лімфатичні вузли, селезінка, мигдалики) органів імунної системи у різні вікові періоди. Роль тимуса у дитячому віці та інволюція у підлітковому і дорослому віці. Формування імунної пам'яті. Вікові зміни реактивності імунної системи.

Тема 10. Вікові особливості ендокринних залоз

Механізми дії гормонів та їх становлення в онтогенезі. Особливості будови та функції гіпофізу, епіфізу, щитовидної, прищитовидних та надниркових залоз в різні вікові періоди. Ендокринна функція підшлункової залози в онтогенезі. Розвиток виличкової та статевих залоз.

Тема 11. Основи здорового способу життя

Фізіологічні та соціальні передумови формування здорового способу життя. Рухова активність і фізичне виховання у різні вікові періоди. Раціональне харчування та його значення для росту й розвитку організму. Особливості режиму праці, відпочинку та сну. Формування навичок особистої гігієни та безпеки життєдіяльності. Вікові аспекти адаптації організму до стресових факторів і роль загартування.

Тема 12. Шкідливі звички та їх профілактика у дітей раннього та дошкільного віку

Формування поведінкових навичок у ранньому дитинстві та їх значення для здоров'я. Поширеність та наслідки побутових шкідливих звичок у дітей. Вплив несприятливих факторів довкілля і сімейного середовища на формування звичок. Роль батьків і вихователів у попередженні та корекції небажаних поведінкових проявів. Основні напрями профілактики: створення сприятливого психоемоційного клімату, приклад здорової поведінки дорослих, формування позитивних навичок гігієни, харчування та рухової активності.

Методи навчання:

Словесні: проблемний виклад лекції, бесіда, дискусія, мозковий штурм тощо.

Наочні: спостереження, показ і обговорення навчальної презентації тощо.

Практичні: вправи, практичні роботи, розв'язування професійно-зорієнтованих ситуацій тощо.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять):

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Своєчасне виконання практичних завдань та самостійної роботи є обов'язковим. Відпрацювання занять, що були пропущені або не підготовлені (незадовільні оцінки) відбуваються на консультаціях згідно графіку.

Політика щодо дотримання академічної доброчесності полягає в дотриманні норм “Положення про академічну доброчесність у Бердянському державному педагогічному університеті”: самостійно виконувати навчальні і контрольні завдання; посилаючись на джерела інформації в разі використання ідей, тверджень, відомостей; надавати достовірну інформацію про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, джерела інформації.

Політика щодо відвідування. Очікується, що всі здобувачі вищої освіти відвідають лекції і практичні заняття курсу. У будь-якому випадку здобувачі вищої освіти зобов’язані дотримуватися термінів виконання усіх видів робіт, передбачених курсом.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність: технічне (ноутбук); програмне (Microsoft Office, PowerPoint, Word, Moodle, Zoom);

Система оцінювання:

Сума балів за	Оцінка за національною шкалою		Оцінка шкалою ЄКТС
всі види навчальної діяльності	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
65-89	добре		BC (добре)
50-64	задовільно		DE (задовільно)
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно		F (незадовільно) з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

Список рекомендованих джерел

Базовий

1. Васильєва, О. В. Анатомія та фізіологія дитини: навч. посіб. / О. В. Васильєва. – Київ: Центр учбової літератури, 2015. – 320 с.
2. Голуб, В. М. Анатомія та фізіологія дітей дошкільного віку / В. М. Голуб. – Київ: Академвидав, 2017. – 256 с.
3. Зайченко, І. В. Фізіологія людини і тварин: підручник для студентів ВНЗ / І. В. Зайченко. – Харків: Прапор, 2014. – 408 с.
4. Петренко, О. С. Особливості фізичного розвитку дітей раннього віку: метод. рекомендації / О. С. Петренко. – Львів: Світ, 2016. – 112 с.

5. Кравець, Л. І. Моторний розвиток дитини: монографія / Л. І. Кравець. – Вінниця: Нова Книга, 2018. – 144 с.
6. Демченко, Т. М. Патології розвитку скелетно-м'язової системи у дітей: навч. посіб. / Т. М. Демченко. – Київ: Медицина, 2019. – 304 с.
7. Федорова, М. Г. Розвиток скелетно-м'язової системи у дошкільників: посібник для вчителів та батьків / М. Г. Федорова. – Харків: Основа, 2020. – 96 с.
8. Черневич В.В. Негативний вплив екранного часу на когнітивні функції дітей // IV Міжнародна науково-практична конференція «Природничі науки та освіта: сучасний стан і перспективи розвитку», 7-8 листопада, 2024 р: збірник наукових праць. – Х.: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2024. С.141-142;
9. Ramos-Pla, A.; Fornons Casol, L. Health Education in Early Childhood Education: A Systematic Review of the Literature. *Societies* **2025**, *15*, 106. <https://doi.org/10.3390/soc15040106>

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека БДПУ <https://library.bdpu.org.ua/>
2. Сайт БДПУ <https://osvitni.bdpu.org.ua/>
4. Інші сайти:
 1. Міністерство охорони здоров'я України. МОЗ України (офіц. сайт). URL: <https://moz.gov.ua/uk>
 2. Всесвітня організація охорони здоров'я. ВООЗ Україна: офіційний сайт. URL: <https://www.who.int/ukraine>

Допоміжний

1. Грибан В.Г. Валеологія : навчальний посібник для ВНЗ / В Г Грибан. К. : Центр навчальної літератури, 2005. 256 с.
2. Грибан В.Г. Валеологія: підручник / В.Г.Грибан. – К.: центр учбової літератури, 2008. 214с.
3. Кара С. І. Основи формування репродуктивного здоров'я та статевого виховання молоді : навч. п– осіб. / С. І. Кара. – Бердянськ : БДПУ, 2016. – 90 с.
4. Кара С. І. Методи дослідження функціонального стану організму у фізичній культурі і спорті : навчальний посібник / С. І. Кара. – Бердянськ : БДПУ, 2016. 112 с.
5. Неведомська Є. О. Гігієна: навч.-метод. посіб. з питань проведення практичних робіт [для студ. небіол. спец. вищ. навч. закл.] / Є. О. Неведомська, І. М. Маруненко. – 3-тє вид. перероб. і доп. – К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2015. 35 с.